

ШАУЛІЧЫ – ВОГНЕННАЯ СЯСТРА ХАТЫНІ

Якута Вераніка Віктараўна

Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы
Навуковы кіраўнік – дацэнт кафедры замежных моў,
канд. філал. наук, дацэнт Ляскевіч С. Г.

Сёння нам у XXI стагоддзі цяжка ўявіць, якімі жудаснымі аказаліся гады Вялікай Айчыннай вайны для нашай Радзімы. Толькі па ўспамінах нашых дзядуль і бабуль сапраўды можна зразумець, што гэты час быў цяжкім выпрабаваннем для ўсяго народа. Людзі, якія перажылі вайну, ніколі не змогуць пазбегнуць успамінаў пра яе. Але з кожным годам непасрэдных сведкаў вайны становіцца ўсё менш і менш. І таму такімі носьбітамі і захавальнікамі памяці становяцца апублікаваныя сведчанні ахвяр вайны, ленты кінахронікі, музеі, мемарыяльныя комплексы.

У гады Вялікай Айчыннай вайны Ваўкавыск быў акупаваны 27 чэрвеня 1941 г. і вызвалены 14 ліпеня 1944 г. Гітлераўскія захопнікі нанеслі раёну велізарныя чалавечыя і матэрыяльныя страты. Яны спалілі і разбурылі 1650 жылых дамоў і іншых пабудоў, 19 школ, 4 хаты-чытальні, знішчылі медыцынскія ўстановы. Па абагульненых звестках, за гады акупацыі ў Ваўкавыскім раёне расстраляны 9664 чалавекі, павешаны 4. У гэты ж час на франтах Вялікай Айчыннай вайны загінуў 1101 жыхар раёна. У іх гонар у гарадскім скверы Памяці гарыць Вечны агонь, узведзены помнікі і абеліскі.

Таксама ў Ваўкавыскім раёне ёсць мемарыял Шаулічы – яшчэ адзін з найбуйнейшых помнікаў Беларусі, прысвечаны трагедыі «вогненых вёсак», сцёртых з твару Зямлі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Пасля гэтай крывавай расправы вёску Шаулічы называюць «малодшай сястрой Хатыні».

Вёска Шаулічы была размешчана на ўсходзе ляснага масіву «Замкавы лес», таму нярэдка з'яўлялася прытулкам для народных мсціўцаў, а яе жыхары стараліся сабатаваць фашысцкія загады, ухіляюцца ад паставак харчавання.

Ужо з самых першых дзён вайны стала зразумела, што фашысцкія захопнікі будуць усталёўваць новыя парадкі, весці барацьбу з тым укладам, які быў дагэтуль. Так, у жніўні 1941 г. у Шаулічах былі расстраляныя дэпутаты сельскага савета Аляксандр Буйко, Іван Гарасевіч, Міхаіл Кудэлька, Іван Пар. Іх выдаў мясцовы паліцай Абуховіч. Хтосьці з жыхароў мусіў змірыцца, стаіцца, думаў перасядзець, але былі і такія, каго такая расправа зрабіла яшчэ больш непрымірым да ворагаў. Але бяда, якая адбылася праз два гады, не рабіла выключэнняў.

7 ліпеня 1943 г. вёска Шаулічы поўнасьцю была спалена з яе 366 жыхарамі. Гэтая трагедыя адбылася, як у народзе кажуць, на Яна (Купалле), вялікае народнае і царкоўнае свята. Напярэдадні, 6 ліпеня, на дарозе Ваўкавыск –

Пескі, дзесьці недалёка ад павароту на Шаулічы, быў абстраляны нямецкі аўтамабіль. У выніку загінулі шафер і нямецкі доктар Мазур. У адказ на гэта нямецкімі ўладамі было прынята рашэнне аб правядзенні “акцыі помсты”. Яе аб’ектам была абраная самая вялікая з навакольных вёсак – Шаулічы.

Нават яшчэ сонца не паспела узысці, а веска ўжо была акружана трыма ланцугамі карнікаў. У іх была адна задача – ніхто з мясцовых жыхароў не павінен сысці. І гэтая задача была выкананая з хвалёнай нямецкай педантычнасцю паслухмянымі прыслужнікамі нямецкіх захопнікаў.

Гітлераўцы ўвайшлі ў вёску, пачалі выганяць жыхароў з хат, затым сабралі іх у цэнтры вёскі на скрыжаванні дзвюх дарог і пагналі ў бок каменнай двухпавярховай школы, пабудаванай у 1940 г. Перад школай сядзеў нямецкі афіцэр, трымаючы ў руках спісы мясцовых жыхароў. Людзей падлічылі, частка жыхароў былі замкненыя ў будынку школы, частка – у вялікім гумне ў цэнтры вёскі, а частку мужчын пагналі ў два канцы Шаулічаў капаць вялікія ямы. Мужчыны разумелі, што жывымі не выпускаць нікога, а ямы стануць для іх месцам пахавання.

Тым часам з усіх бліжэйшых вёсак былі сабраныя калоны фурманак, якімі кіравалі мясцовыя жыхары, для перавозкі канфіскаванай ў насельніцтва Шаулічаў маёмасці. Многія з іх, праязджаючы па апусцелай вёсцы з боку Біскупцы і Войтковічы да месца збору, чулі брэх ашалелых сабак і роў хатняй скаціны, бачылі, як капаецца вялікая магіла, чулі, як галасілі жанчыны, як яны зацягнулі па сабе, яшчэ жывых, памінальную песню. Далёка даносіліся крыкі і плач замкнёных у гумне людзей.

Калі сонца паднялося над лесам, а ямы былі выкапаны, насупраць іх усталявалі кулямёты, пастроіліся расстрэльныя каманды. Людзей сталі выводзіць і бязлітасна расстрэльваць. Праз паўгадзіны 366 жыхароў Шаулічаў і навакольных хутароў, у тым ліку 120 дзяцей, ляжалі ў двух брацкіх магілах. У адной (нумар 5983) – мужчынскае насельніцтва вёскі, у іншай (нумар 5984) – жанчыны і дзеці. Паверх расстраляных, сярод якіх было нямала параненых, і, магчыма, проста прыгнуўшых у магілу, было раскіданае адзенне і аўчыны. Потым фашысты прыгналі сюды частку сабраных з навакольных вёсак мужчын і прымусілі іх закопваць магілы. Немагчыма нават уявіць, што гэтыя людзі адчувалі ў гэты час, бо закопвалі яны, хай і пад дулам аўтамата, у зямлю не толькі забітых, але яшчэ і жывых людзей. Паводле сведчанняў старажылаў, зямля на магілах варушылася яшчэ тры дні. Праўда, выжыць усё роўна нікому не ўдалося, бо выстаўлены нямецкі канвой людзей да магіл проста не падпускаў. [1]

Пасля заканчэння гэтага сапраўды зверскага акту, вёску сталі рабаваць. З хат выносілася ўсё, што можна, пачынаючы ад вопраткі да няхітрай хатняй маёмасці. На падводы грузілі жывёл, у мяшкі збіралася зерне, бульба і іншыя прадукты. Нічога не павінна было застацца. Усё было неабходна выкарыстоўваць на патрэбы акупацыйных уладаў, а ўсё астатняе падлягала спаленню. Да вечара ад дамоў, гаспадарчых пабудоў і садоў у Шаулічах

засталіся толькі драбы печаў і дымныя руіны. Не засталася, дарэчы, і крыжа, які мясцовыя жыхары ўсталявалі на скрыжаванні дарог незадоўга да трагедыі. Людзі, нібы адчуваючы набліжэнне бяды, вырабілі яго і ўстанавілі за адзін дзень, а ткачыкі за адну ноч выткалі ручнік, каб гэты крыж упрыгожыць. На жаль, гэта, як, напэўна, і іх малітвы за здароўе родных і блізкіх 7 ліпеня 1943 года не дапамагло.

На наступны дзень, па ўспамінах сведкаў тых падзей, пайшоў моцны дождж, які доўжыўся да вечара. Такое часта бывае на Купалле. Але гэтым разам, напэўна, сама маці прырода аплаквала бязвінных людзей, дзяцей і немаўлят (самаму маленькаму было толькі 2 дні!), якія нават і ўявіць не маглі, што на гэтым свеце, акрамя пяшчотных матуліных рук, ёсць столькі жорсткіх сэрцаў, прапітаных бесчалавечай ідэалогіяй, здольных без суда і следства, без разбору выносіць і выконваць смяротныя прыгаворы. Яны ніколі не сталі дарослымі, не змаглі атрымаць адукацыю, вывучыцца прафесіі, завесці сям'ю, працягнуць свой род, пасадзіць дрэва, пабудаваць свой дом і даглядзець састарэлых бацькоў. А бацькам не далі састарыцца, дачакацца ўнукаў і праўнукаў, ганарыцца поспехамі ўласных дзяцей...

Такое нельга забыць. І каб пра жахі вайны помнілі наступныя пакаленні ў 1954 годзе быў усталяваны галоўны абеліск, на чатырох мармуровых плітах якога высечаныя імёны загінуўшых. У 1956 г. устаноўлена скульптура “Партызаны”, а ў 1975 г. на 2 брацкіх магілах узвысілася яшчэ 2 абеліскі з надмагільнымі плітамі.

У 2013 г., да 70-годдзя трагедыі, былі ўсталяваныя новыя гранітныя пліты з імёнамі нявінна расстраляных мясцовых жыхароў, пасаджана Алея памяці. Да 70-годдзя Вялікай Перамогі (2015 г.) помнік у Ваўкавыску цалкам абнавілі. Вялікі ўклад ва ўвекавечанне памяці ўнеслі прафсаюзы. Падчас рэканструкцыі тут ўсталявалі абеліск, гранітныя пліты і памятныя шыльды з імёнамі загінуўшых жыхароў, заклалі Алею Славы, пабудавалі больш за 40 драўляных зрубаў-сімвалаў спаленых дамоў. На спецыяльным пастаменце на вышыні 3 метраў змясцілі бронзавы звон, які нагадвае аб страшнай трагедыі.

І гэты звон, гэтая памяць павінны абараніць нас ад паўтарэння трагедыі. Пакуль мы чуем званы Хатыні, Шауліч, іншых спаленых вёсак, пакуль нашы сэрцы сціскаюцца ад болю і смутку – мы зможам захаваць мір на роднай зямлі.

Літаратура:

1. Ежегодно 7 июля в мемориальный комплекс «Шауличи» [Электронный ресурс]. – Режим звароту: <https://zelwa.by/ezhegodno-7-iyulya-v-memorialnyj-kompleks-shaulichi-priezzhayut-sotni-lyudej-chtoby-pochtit-pamyat-pogibshih-zhitelej/> – Дата звароту: 27.03.2021.